

Tízéves a Library Philosophy and Practice (LPP) c. elektronikus könyvtár-tudományi folyóirat

DÉVAI Péter

A csak elektronikus formában létező folyóirat első évfolyamának 1. száma 1998-ban jelent meg a University of Idaho könyvtárának gondozásában. Szerkesztői: *Mary K. Bolin*, az alapító-szerkesztő, aki a University of Idaho, majd 2004-től a University of Nebraska-Lincoln tanszékvezető professzora, és *Gail Z. Eckwright*, a University of Idaho könyvtárának egyetemi tanára. Az ingyenesen hozzáférhető folyóiratot 2004-től a Nebraskai Egyetem Könyvtára adja ki és két címen is elérhető: <http://libr.unl.edu:2000/LPP/lpp.htm>, illetve <http://www.webpages.uidaho.edu/~mbolin/lpp.htm>.

2006-ig egy tavaszi és egy őszi kötetben jelent meg, 2007-től viszont évi egy, folyamatosan bővülő számban olvashatók a publikációk. A folyóirat célja, hogy kapcsolatot teremtsen a könyvtárakról szóló elméletek és a könyvtári munkafolyamatok gyakorlata között. Ezért szívesen közöl minden olyan cikket, mely a könyvtári feladatok megoldásának múltban alkalmazott,

jelenlegi vagy kialakulóban lévő módszereit tárgyalja vagy a könyvtárhasználat egyes kérdéseivel, a bibliotéka és a társadalom kapcsolatával foglalkozik. Különös hangsúlyt kapnak, a fejlődő ázsiai és afrikai országok könyvtárai, a szerzők és a témák többsége ezekből kerül ki. A szerzők ki is használják a publikálás lehetőségét, az előző évben 65, az idén pedig február végéig 8 tanulmány jelent meg az LPP-ben. A következőkben az 2008-as és 2009-es cikkek között tallózunk.

2008 februárja óta olvasható a nigériai Abia State University Könyvtár- és Információtudományi Tanszékének kutatója, *Amanze Onyebochi Unagha* írása az iskolai könyvtári szolgáltatásoknak a „Mindenkire kiterjedő alapfokú oktatás” (Universal basic education) elnevezésű állami programban betöltött szerepéről. Az 1999. szeptember 30-án, a korábbiaknál jóval szélesebb körben meghirdetett program hangsúlyozza, hogy be kell vonni az iskolai oktatásba

a lányokat és asszonyokat, a szegény, utcán élő gyermekeket, gyermekmunkásokat, a távolabbi falvakban élőket és a fogyatékosokat, a kisebbségeket és a menekülteket. Az iskolai oktatás a programban szereplő hat elem egyike, mellette nagy hangsúlyt kap még az írni-olvasni tudás (2000-ben 52%-os volt) erőteljes növelése, az iskoláskor előtti oktatás, a nomád népesség és a felnőttek iskolán kívüli oktatása. A kibővített célok elérése érdekében meg kell változnia az iskolai könyvtáraknak is, melynek koncepciója ugyancsak megtalálható a programban. A főbb célok lényegében megfelelnek az IFLA és az UNESCO „Az iskolai könyvtár mindenki számára a tanítás és a tanulás színhelye” című, 2000-től érvényes kiáltványának. Eszerint a könyvtáraknak a tankönyveket kiegészítő irodalom szolgáltatásán kívül meg kell tanítaniuk a diákokat egyebek mellett az élethosszig tartó tanulás fontosságára, a médiában hallott sokféle információ kritikai értékelésére és nyitottnak kell lenniük az iskolán kívüli oktatásban résztvevők előtt is. Az iskolai könyvtárnak nagy szerepet kell vállalnia az analfabétizmus csökkentésében és az olvasásra nevelésben. A program és ezen belül a könyvtárak fejlesztésének megvalósítását a gyakorlatban a Világbank és a nigériai kormány finanszírozza: 2003-ban a résztvevő szövetségi államok mindegyike 5 millió dollárt kapott egy három éves program végrehajtására. Ezt az összeget fel lehet használni új könyvtár-épületek létesítésére, a falusi diákok és lakosság, a törzsi viszonyok között élők könyvtári ellátását szolgáló mozgó könyvtárak autóbuszok, csónakok, tevék, vagy szamarak segítségével történő megszervezésére, hagyományos és elektronikus információs források beszerzésére is. Az iskolai könyvtárak berendezését úgy kell kialakítani, hogy az alkalmas legyen a tanulásra, de a játékra és a szórakozásra, a tanulók és a helyi közösségek kulturális fejlesztésére is. Az iskolai könyvtárügy fejlesztését segítheti elő bizonyos esetekben az osztálykönyvtárak kialakítása és a közkönyvtárak és iskolai könyvtárak közötti forrásmegosztás is.

Sumeer Gul és Shamira Khan, a kasmíri egyetem

(University of Kashmir) kutatói az indiai orientalisztikai könyvtárakról írnak áprilisi tanulmányukban. A szerzők írásuk elején tisztázzák, hogy Indiában az orientalisztika az egykori Közel-Kelet, India és Perzsia egy bizonyos része, valamint az egykori Arábia kultúrájának tanulmányozását jelenti. Az ott élt népekről, nyelvükről, kultúrájukról szóló irodalom a soknemzetiségű India kultúrájának szerves részét képezi. A dokumentumok egy része a védikus korba (i. e. 15–8. sz.) nyúlik vissza, amikor a vallásos dokumentumokat az Ashram és Gurukul elnevezésű meditációs és oktatási központokban őrizték. Később a buddhista időkben számos egyetem alakult, melyekhez könyvtárak is csatlakoztak. A kutatók legjelentősebbnek a Nalanda Egyetemet tartják a szubkontinens keleti részén, mely 427-től 1197-ig működött (ma már csak a romjai láthatók). Ezen kívül a Valabhi és az Odantapuri Egyetemnek is jelentős könyvtára volt, a bennük található művek felölelték az akkor ismert tudományok és irodalmi művek teljes körét. Az egyetemeken kívül a kolostorok (pl. a Jayendra kolostor Kasmírban) is jelentős kéziratgyűjteményekkel rendelkeztek, melyekből „külső olvasók”, pl. a Tibetből érkezett szerzetesek és kínai utazók számára is készítettek másolatokat. A könyvtárak első virágkorának az arab hódítás vetett véget a 12. században. Az arab uralkodók, hatalmuk kiépítése után nemcsak az arab, hanem a hindu kultúrát is támogatták: több hindi nyelvű könyvet lefordítottak arab és perzsa nyelvre, oktatási intézményeket és ezzel együtt könyvtárakat is alapítottak. Különösen a Khilji és a Tughluq dinasztia jeleskedett ebben, az előbbi alapította az Imperial Library-t, melynek könyvtárosát Amir Khusrunak hívták. *Mohammad Tughluq* mintegy ezer medreszet, azaz középfokú, vagy felsőbb szintű iskolát alapított, melyek mindegyikéhez könyvtár is tartozott. A kasmíri szultánok szintén rendkívül sokat áldoztak az oktatás fejlesztésére, rengeteg iskolát és könyvtárat alapítottak. A mogulok uralma után számos értékes kézirat Angliába került, ugyanakkor az angolok sok, mai értelemben vett, keleti irodalmat gyűjtő könyvtárat is alapítottak. Így 1842-

tól működik a Khuda Baksh Oriental Library, mely mára az orientalisztika elismert kutatási központja lett, 1977-től jelenik meg többnyelvű szakfolyóirata, a *Khuda Baksh Library Journal*. Az Aligarh Muslim Universityn belül működik a Maulana Azad Library, mely több mint egy millió kötettel és 14.571 kézirattal rendelkezik. A számos külön gyűjteménnyel bíró intézménnyel egyenrangú a Hakim Mohammad Syed Library, melyben az állomány 90%-a urdu nyelvű. Bizonyos értelemben a már említett Imperial Library utódjának tekinthető az 1945–48-ban alapított National Library of India.

Nazli Alkan, az Ankara University professzora a könyvtárosok számára szerinte elengedhetetlen filozófiáról, ill. filozófiai gondolkodásról szóló tanulmánnyal szerepel a folyóirat 2008. szeptemberi cikkei között. Megállapítja, hogy különösen a szakkönyvtárakban dolgozók számára lényeges a filozófiában való jártasság és rendszerekben történő, racionális, logikus gondolkodás, hiszen csak így képesek megérteni és megválaszolni az elméleti témákat felvető olvasók kérdéseit. Ezzel együtt az elméleti gondolkodás törvényszerűségeit a mindennapi könyvtári gyakorlati tennivalók közepette kell érvényesíteniük. Ismerniük kell a kutató-olvasók tevékenységét, és tudniuk kell, hogy ők mit nem tudnak, vagyis bizonyos fokig rá kell vezetni őket a helyes kérdések feltevésére. A szerző részletesen ismerteti a vonatkozó szakirodalom megállapításait, különös tekintettel azokra, melyek a könyvtárosok elméleti felkészültsége és a gyakorlati munka közötti összefüggéseket taglalják. A könyvtárosok filozófiai-logikai gondolkodása különösen akkor érvényesül, amikor az olvasóval együtt egy témával, eseménnyel, jelenséggel, koncepcióval kapcsolatban ki kell deríteni, hogy „mi”, „hogyan” és „miért”? Ehhez szükség lehet rendszerező, logikai, racionális, kritikai, vagy kérdező megközelítésre. A kérdések és megközelítések segíthetnek egy, a gyakorlati munkában is jól hasznosítható szakmai filozófia, elvrendszer kialakításában. A könyvtárosok filozófiai gondolkodásának az is fontos eleme, hogy nyitottak legyenek többféle

iskola irányában is, vagyis ismerjék meg a metafizikai, ismeretelméleti, etikai és filozófiatörténeti irányzatok eszmerendszerét, hiszen ez sok esetben gyakorlati munkájuk hasznára is válhat. A szerző ezután a szakirodalomnak azt a részét tekinti át, amely azt vizsgálja, hogy a könyvtárosok valójában milyen érdeklődést mutatnak gyakorlati munkájuk elvi-filozófiai megalapozása iránt. Megállapításai szerint a múlt század harmincas éveiben dolgozó elődök éppúgy nem foglalkoztak a könyvtári munka filozófiai kérdéseivel, mint a manapság számítógép előtt ülő utódaik. Egyes szerzők a gyakorlati munka két szintjét különböztetik meg: egyrészt a feladatok technikai végrehajtását jelentő gyakorlati munkát (angolul: practice), másrészt az elmélettel szemben álló, gazdagabb jelentésű gyakorlatot (angolul: praxis), mely a sokféle technikai művelet összességének eredményeként jön létre. A könyvtári munkával kapcsolatos filozófiai gondolkodásnak mindig a praxist kell szolgálni és erre már egyre több példát lehet találni a tudományos publikációk között. Több szakfolyóirat is ezt a célt szolgálja, ilyen például a *Library Quarterly* (<http://www.journals.uchicago.edu/toc/lq/current>) vagy a *Library Philosophy and Practice*. Az ezekben megjelenő tanulmányok természetesen nem tisztán elméleti jellegűek, inkább az jellemző rájuk, hogy az egyértelműen pragmatikus szemlélet helyett a könyvtári munkára érvényes elméleti gondolatokat igyekeznek megfogalmazni. Ennek támogatására van szükség a megfelelő oktatási formákkal éppúgy, mint a könyvtárosok filozófiai gondolkodását tárgyaló cikkek írására való ösztönzéssel. A könyvtári munka filozófiai megalapozása ma, az internet korában is lényeges, hiszen ha csak technikailag tökéletesek a könyvtári munkafolyamatok, akkor egyes vélemények szerint nincs is szükség rájuk, és szerepüket átveszi a világháló. Több szakember szerint a könyvtárakat a 21. században nem újjászervezni, hanem újratervezni kell és nem korszerűsítésre szorulnak, hanem teljes átalakításukra van szükség. Olyan információszolgáltatásokat nyújtó társadalmi központokká kell válniuk, melyek megtalálják a rést az

információs piacon, munkájuk során kikeresik, elemzik, átsomagolják és átnyújtják az információkat és segítik az olvasókat eligazodni az információtengerben. A filozófiai gondolkodásra éppen azért van szükség, hogy eredményesen tudjanak a könyvtárosok vitatkozni azokkal, akik szerint az internet korában a könyvtárak alárendelt szerepet fognak játszani és feleslegessé válnak. Alkan professzor szerint a könyvtári munka elméleti megalapozása hozzásegíti az intézményeket ahhoz, hogy továbbra is az emberiség „emlékezetei” maradjanak, és megmaradjon a hivatás tekintélye, hozzájárul a szükséges változások, innovációk megvalósításához, lehetővé teszi, hogy a könyvtáros-felhasználó viszony mindig élő kapcsolat maradjon.

A folyóirat 2008. decemberi tanulmányai között olvashatunk egy elemzést arról, hogyan keresik meg a szükséges információkat a pakisztáni Lahorében lévő University of Punjab bölcsész tanárai. A szerzők: *Muhammad Tahir* információs menedzser Ománból, *Khalid Mahmood* professzor, a lahorei egyetem Könyvtári és Információs Tudományok Tanszékének tanszékvezetője és *Farzana Shafique*, docens, a pakisztáni Islamia University of Bahawalpur Könyvtári és Információs Tudományok Tanszékéről. A szakirodalom áttekintése után megállapítják, hogy a könyvtárhasználók igényeinek ismerete nélkül nem lehetséges a gyűjtemény fejlesztése, a felszerelések, az informatikai infrastruktúra növelése és természetesen az olvasók kiszolgálása sem. Ezért a bölcsésztanárok információszerzési és könyvtári információkeresési szokásainak sokoldalú vizsgálatára kérdőívet szerkesztettek, mely nyitott és zárt kérdéseket egyaránt tartalmazott és amelyet az egyetem három karán, a bölcsészkaron, az iszlám tudományok és a keletkutatás karán működő 19 tanszék 120 oktatója kapott meg. Ebből különböző okok miatt kilencvenen tudták potenciálisan megválaszolni a kérdőíveket, végül egy próbateszt alkalmazása után 62 kutató-oktatótól érkezett kitöltött kérdőív, ami 69%-os válaszadási aránynak felel meg. A kapott válaszokat mennyiségileg és minőségileg egyaránt elemezték, az előbbire SPSS (version

16.0) programot használtak. A kérdőívet 45 férfi és 17 nő töltötte ki, a válaszadók különböző beosztásokban dolgoztak az egyes tanszékeken és többféle tudományos fokozattal rendelkeztek. A kor szerinti megoszlást vizsgálva kitűnt, hogy a legtöbben (28-an) 31–40 év közöttiek, 30 év alattiak hatan voltak, míg 60 év felett hárman. A tudományos publikációkat tekintve a vizsgálatba bevont oktatók fele nem írt könyvet az utóbbi tíz évben, kilencen két könyvet is megjelentettek, míg 4 oktatónak a neve alatt több mint öt könyv látott napvilágot. A megkérdezettek 78%-a egynél több cikket publikált az utóbbi 5 évben, négyen pedig több mint harminc, folyóiratokban megjelent publikációt mondhattak magukénak. A tanításhoz és kutatáshoz felhasznált információs források értékelésére a szerzők egy ötfokú skálát használtak. Az egyes értékek tartalma a következő volt: 0=nem használok, 1=a legkevésbé használok, 2=kevésbé használok, 3=közepesen használok, 4=rendszeresen használok, 5=leginkább ezt használok. A 24-féle információszerzési lehetőség közül a legmagasabb értéket a téma szakértőivel és a kollégákkal folytatott konzultációk kapták (3,98, illetve 3,82). Rögtön ezután következett a média, mint információs forráshasználat 3,78-al, a 4–5. helyen pedig a könyvtári katalógusok és a konferenciákon való részvétel osztozott 3,57-es átlagos értékkel. További, a könyvtárak szempontjából érdekes „helyezések” a következők voltak: 8. helyen a bibliográfiák (3,33), 9. helyen az internetes kereső motorok (3,32), 14. helyen a könyvtárak információfigyelő szolgáltatásai (current awareness services, korábban SDI) (2,91), 19. helyen elektronikus adatbázisok (2,51), 24. helyen internetes vitafórumok (1,85). Ha különválasztjuk a tanítást és a kutatást, akkor a sorrend jelentősen megváltozik. A tanítás esetében az első helyre a referenz könyvek használata került, míg a szakértőkkel történő konzultációk foglalták el a 2–3., a tankönyvek használata az 5., az elektronikus adatbázisok használata a 15–16., a könyvtárosokkal való konzultáció pedig a 23. helyet a használt információs források rangsorában. A kutatási tevékenység eseté-

ben ismét a szakértőkkel folytatott konzultáció vezeti a sort 4,9-es értékkel, ezt követi érdekes módon a referenzs könyvek használata 4,5-tel, a bibliográfiák a 7., a kutatási jelentések a 8., az elektronikus adatbázisok pedig a 11. helyre kerültek. Figyelmet érdemel, hogy a könyvtárosokkal folytatott konzultációnak csak a 21. hely jutott. Az információs források formáját tekintve a válaszadók 77%-a a nyomtatott változatot részesítette előnyben, míg 39%-uk az elektronikus formátumot használta legtöbbször, az audiovizuális anyagokat pedig a válaszadók 13%-a helyezte előtérbe. A használt dokumentumok nyelve leggyakrabban az angol, a megszerzett információk helye legtöbbször a tanszéki könyvtár, az információkeresés helye pedig a legtöbb esetben az otthon, itt a tanszéki könyvtár a 2. helyet foglalja el. Az információkeresésre használt kommunikációs csatornák közül a legtöbben a személyes találkozást részesítették előnyben, melyet az e-mail, a telefon, a levelezés, végül a fax követett. Az információkeresés céljára vonatkozó kérdésre adott válaszok alapján a legmagasabb értéket a tanítás, az előadások megtartása kapta, a könyvek, vagy szakcikkek írása csak a 6. helyre került. Arra a kérdésre, hogy milyen problémákkal kerültek szembe a válaszadók az információkeresés közben, az ötfokú skála tartalma a következő volt: a felsorolt 17 -féle nehézséggel 1=soha, 2=ritkán, 3=néha, 4=gyakran, 5=mindig találtak-e? A válaszokból kiderült, a leggyakrabban nem állt rendelkezésre a kívánt dokumentum; elszórta, túl sok forrásban voltak meg a kívánt információk, illetve túlzottan drágák voltak. A könyvtári személyzet hozzá nem értése a 11., szolgálatkészségességének hiánya a 15. volt ebben a rangsorban. A szerzők cikkük végén megállapítják, hogy további használói csoportokban kell még elvégezni a vizsgálatokat ahhoz, hogy teljesebb képet kapjunk az egyetemi oktatók információkeresési szokásairól.

Végül olvassunk bele egy 2009. márciusi írásba, mely az RSS könyvtári alkalmazásáról szól. A szerzők: *Sadanand Bansode*, az indiai Mumbaiban működő University of Pune Könyvtár- és Információtudományok tanszékének docense, N.B. Dahibhate, az indiai National Chemical Laboratory információs szakembere és *Kishore Ingale*, a punai Tata Consultancy Services információs menedzsere. A szerzők először szövegesen és ábrával elmagyarázzák az RSS technológia lényegét, majd rátérnek arra, hogyan alkalmazható az RSS a könyvtárak olyan szolgáltatásainak terjesztésére, mint az e-folyóiratok és tartalomjegyzék-szolgáltatások, referenz szolgáltatás és könyvtári blogok, keresési eredmények és RSS alapú kereső motorok, valamint az egész könyvtár reklámozása. Az RSS előnyei egyértelműek: az információ előállítói könnyen-gyorsan képesek a megfelelő felhasználók számára eljuttatni „termékeiket”, a tartalom-menedzserek célzott információkat szállítanak értéktermelő szolgáltatás nyújtásával, az információ felhasználói pedig bizonyos mértékben eredményesen szűrhetik ki a számukra szükséges információkat az internet által biztosított elképesztő méretű információtengerből. A technológia hátrányaként említhető, hogy nem minden tartalom rendelkezik RSS-feeddel, a működés során szerzői jogi problémák léphetnek fel és a könyvtárosnak sokszor külön módszert kell alkalmaznia az irreleváns eredmények csökkentése érdekében.

Az öt tanulmány ismertetésével igyekeztünk bemutatni a *Library Philosophy and Practice* című csak elektronikus formában létező folyóiratot, mely talán nem kapja meg az öt megillető figyelmet a magyar könyvtári szakirodalomban. A Google magyar nyelvű oldalain keresve például 4 találatot kapunk, de ezekben is csak a bibliográfiákban találkozunk az LPP rövidítésű periodika nevével.

